
13. "דרך ההרים לרמת גן"

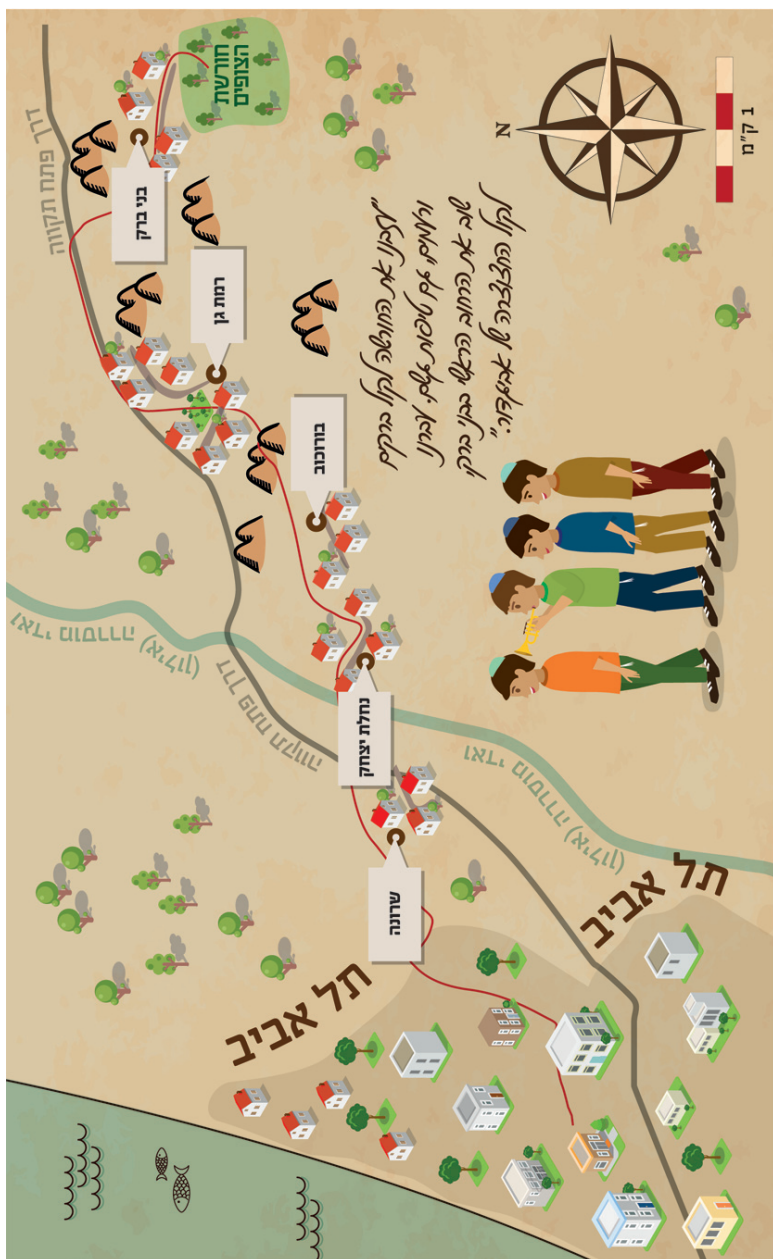
טיול קבוצת עדת הצופים מתל אביב לבני ברק, 1937

בשנת 1929 החלה לפעול קבוצת צופים בבית הספר תחכמוני, שהיה בית ספר יסודי דתי בתל אביב. בארכיון נשמר "יומן קבוצה" של קבוצת בר כוכבא מגדוד יזרעאל, משנת תרצ"ז, ובו תיאור מפורט של טיול שנערך באסרו חג שבועות, 17 במאי 1937:

פעולה מספר 15

ביום שני, ז' סיון, התקיים לקבוצת בר-כוכבא ולקבוצת גדעון טיול סימני דרך. קבוצת גדעון יצאה בשעה 6.15 מהמועדון, וסמנה לנו את הדרך, וקבוצת בר-כוכבא יצאה אחריה בעקיבה אחר הסימנים, בשעה 6.40. קבוצת בר-כוכבא עקבה לפי הסימנים, והלכה ברחוב אחד העם ישר, אחרי כן מרמורק, ומשם בדרך שרוונה. בדרך שרוונה היו חולות, והם סמנו יפה על ידי אבנים ומקלות.

בדרך מצאנו שני מכתבים. במרחק מה לפני משטרת שרוונה הרגשנו בהם, וראש קבוצתנו נתן שריקה. אז החלו השיחות בינינו, והם הודיעו לנו שנתקרב. ואז נגשנו עליהם. משם הלכנו שתי הקבוצות לנחלת יצחק. בנחלת יצחק נחנו קצת, ומשם הלכנו דרך ההרים לרמת גן. לרמת גן הגענו בשעה 9.50. הגן העירוני היה סגור.

התישבנו ליד בית הספר שם, ושם אכלנו ארוחת בוקר. הארוחה היתה משותפת לכל קבוצה לחוד. הרבה לא היו מרוצים מזה. אחרי האוכל נחנו קצת. אביגדור ניגן במפוחית יד שלו ובגרמוסקה. היו גם קהל מסתכלים. בשעה 11.25 עזבנו את רמת גן. יצאנו לכביש פתח תקווה בכיוון בני ברק. עברנו את הרחוב הראשי בבני ברק. לא הלכנו ביחד, קבוצת בר-כוכבא לפני קבוצת גדעון. בדרך ירד קצת גשם. הלכנו לחורשה שאחרי המושבה. החורשה הזאת היא חורשה של עצי אקליפטוס, הנמצאת במרחק של 30 מטר מהמושבה. החורשה הזאת משתרעת על 800 מ"ר. שם היו הרבה מחנות של צופים. הגענו לשם בשעה 12.05.

בחורשה הזאת קבלנו פטורים חופשים, ופקודה שלקול החצוצרה עלינו להתאסף. שוטטנו לארכה ולרוחבה עד שעה 1.05, שבה אכלנו צהרים. גם ארוחת הצהרים היתה משותפת, אך יותר טובה מהראשונה. ארוחת צהריים נגמרה בשעה 1.25 ועד שעה 2.00 נחנו.

אחרי כן התחילו פרשת המשחקים בחורשה הרחבה הזאת. בהתחלה שחקנו במשחק כזה: ראש הקבוצה נותן לכל חבר מספר, והוא לובש אותו על הכובע הצופי, ובורח, שלא יראו את המספר שלו. אחד רואה, מודיע לראש הקבוצה. אם המספר נכון בעל המספר יוצא מהמשחק, ואם לא נכון ממשיכים לרוץ. המשחק הזה נגמר בזכות 3 חברים. אחרי כן שחקנו במשחק זה: ראש הקבוצה נעלם בחורשה ושורק, והחברים צריכים למוצאו. מצאנו את ראש הקבוצה 3 פעמים. אחרי כן שחקנו במשחק זה: לכל חבר נותנים משרוקית והוא בורח, ושורק. אך משחק הזה נגמר בבלבולים שלמים. כל אחד טען שראה, וכל אחד טען שלא נראה. אחרי כן שחקנו עם קבוצת גדעון בשני דגלים. המשחק היה ער וזריז. נגמר בניצחון של 1-0 לטובת הקבוצה שבה היו רוב חברי קבוצת בר-כוכבא.

אחרי כן צלינו תפוחי אדמה. לא רחוק מהחורשה, בבית בקצה המושבה שיש ברוז, שם היינו ממלאים את בקבוקי המים. בשעה 6.40 אכלנו את ארוחת הערב, גם היא משותפת. ולבסוף את תפוחי האדמה המבושלים. עזבנו את החורשה בשעה 7.20, לקול ברקים ורעמים חזקים, גם טיפות גשם. עברנו שוב את הרחוב הראשי בבני ברק, לקול החצוצרה של אביגדור. עזבנו את בני ברק בשעה 7.24 והלכנו בכביש פתח תקווה לרמת גן. הגענו לרמת גן בשעה 7.32 היינו במשך 8 רגעים הליכה ברגל. מהחורשה לתחנת האוטובוסים ברמת גן. ברמת גן קיבל כל אחד 5 מיל ומסטיק מהכסף שלא התחלק. בשעה 8.00 עזבנו את רמת גן באוטו. בדרך שרנו שירים. הגענו לתל אביב בשעה 8.10 משם הלכנו למועדון. עברנו את רחוב השרון, אלנבי, לילנבלום, הרצל, רב אשי. במועדון קיבלנו פטורים בשעה 8.30, אחרי טיול מוצלח. הגרים רחוק הגיעו הביתה בשעה 9.40, הגרים קרוב בשעה 9.05. הפעולה הבאה לקבוצת בר־כוכבא ביום שבת י"ב סיון בשעה 3.30.

המזכיר: גדעון פרנקל.¹

ההרים של רמת גן

המרחב שבו התקיים הטיול הוא כיום שטח עירוני רצוף. כדי להתרשם נכון מתיאור הטיול יש לחזור אל מראה המרחב בשנת 1937.

כיוון התנועה הכללי של הטיול, ושל התיאור להלן, הוא צפון-

1 ארכיון יד טבנקין, 11-2/306/3, עדת הצופים, יומן קבוצת בר כוכבא, גרוד יזרעאל. עמודים 12-14.

מזרח. השטח הבנוי של תל אביב הסתיים באותן שנים בקצה רחוב יהודה הלוי פינת רחוב מרמורק, בו עברו הילדים.

מכאן נפרש שטח חולי פתוח, ומעברו המושבה שרונה – בתים דו-קומתיים משני צידי רחוב דוד אלעזר של היום. הדרך המרכזית נמשכה משרונה בכיוון צפון-מזרח, לאזור כיכר הציונות (צומת עלית) של ימינו. שביל זה עבר מעל ואדי מוסררה, כיום נחל איילון, בגשר בנוי.

כנראה שהילדים חצו את הוואדי בשביל מדרום לגשר, והגיעו לנחלת יצחק. זאת הייתה שכונה של בתים קטנים משני עברי רחוב נחלת יצחק. ממזרח לשכונה זאת שכנה שכונת בורוכוב, ומצפון להן היו "ההרים" של רמת גן. הכוונה לגבעת כורכר בעלת שתי פסגות, שרחוב ארלוזורוב ברמת גן של ימינו עובר בגבולן ומדרום להן. בפסגה המערבית שוכן כיום גן יהודה, וניתן להגיע אליה דרך רחוב לאן. בפסגה השנייה שוכן כיום גן שאול וניתן להגיע אליו דרך מעלה הצופים.

השטח שבין נחלת יצחק וצמד הגבעות היה חשוף וריק מבתים. את הגבעות הם עברו ככל הנראה באוכף בין שתי הפסגות, נתב רחוב החשמונאים של היום. מעבר לגבעות, במורד הצפוני שלהן, שכנה רמת גן, שמרכזה בשטח שבין הרחובות: ז'בוטינסקי, ביאליק, רמב"ם והרצל. הגן המוזכר בתיאור הוא גן המלך דוד, שנקרא אז גן המלך ג'ורג'. הוא היה הגן הראשון של רמת גן ונחנך בשנת 1935. לצידו, ברחוב ביאליק מול בית העירייה, שכן אז בית הספר הראשון של רמת גן, המוזכר בתיאור.

מהגן של רמת גן הם צעדו כפי שמתואר בדרך פתח תקווה, כיום רחוב ז'בוטינסקי. משני צידי הדרך היו שדות בור. מדובר בהליכה של קילומטר אחד, עד שהגיעו לדרך הפונה לכני ברק. בני ברק הייתה מושבה חקלאית של בתים חד-קומתיים קטנים שהיו פזורים לאורך השביל האחד, כיום רחוב רבי עקיבא. השביל נמשך מזרחה, עד רחוב חזון אי"ש של ימינו.

מרכז רמת גן (כיכר רמב"ם) בשנת 1939, במבט לכיוון דרום-מערב.
ברקע, הגבעות שמעבר להן הגיעו המטיילים מתל אביב.
(צילום מתוך הספר: רמת גן בת כ"ה, 1946. עמוד 225)

החורשה המוזכרת, שם בילו את מרבית היום, לא קיימת היום. היא הייתה מרובעת בשטחה, כ-350 מטרים אורכה ורוחבה, במרחב של הרחובות כיום: חזון אי"ש ממערב, האדמו"ר מגור מצפון, האדמו"ר מראדזימין ממזרח ורחוב בית הלל מדרום. מעט מהעצים נותרו בגן 93 שבקצה רחוב אור החיים, ובין הבתים שבאזור.

הכותב מזכיר שבחורשה היו מחנות צופים רבים. ואכן, מצאנו את העדות הבאה על ראשית תנועת הצופים וההכשרה הצופית של מדריכי התנועה בארץ: "והנה באביב 1922 נתקיים המחנה המפורסם בבני ברק. שני מדריכים בריטיים באו ממצרים להדריך אותו."²

2 יצחק כפכפי, שנות המחנות העולים – עשור ראשון, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1975. עמוד 142.

עדת הצופים

בשנת 1929, כאמור, ארגן המורה אשר ריבלין מבית הספר הדתי תחכמוני בתל אביב קבוצה צופית מקרב תלמידי בית הספר. הם חיפשו לעצמם שם אשר ידגיש את היותם דתיים ובחרו בשם "עדה", לפי המונח המקראי "עדת בני ישראל".³ נזכיר כי ייסוד של קבוצות צופים דתיים לצד בתי הספר תואר גם בפרק על ימי הראשית של תנועת בני עקיבא. לימים התאחדו חלק מקבוצות הצופים הדתיים, והשם "עדה" הפך לשם התנועה.

שבטי עדת הצופים הצטרפו להסתדרות הצופים, אשר נוסדה כבר לאחר מלחמת העולם הראשונה, בשנת 1939.

טיול צופי

הטיול המתואר בראש הפרק דומה להפליא לטיול קבוצת השומר הצעיר בווינה, ושניהם דומים לטיול שערך באדן פאול הילד עם אחיו הבוגרים, כמתואר בפרק השני. בכל המקרים מדובר בקבוצה קטנה של נערים הפועלים במרחב כקבוצה חברתית, והם מתמודדים עם משימות שונות. חלקן משימות הנובעות מצורך אמת כגון ניווט הדרך והכנת מזון, וחלקן משימות משחק שהם בוחרים לשחק.

טיולים לחבלי ארץ מרוחקים, או טיולים בהם משתתפים עשרות ומאות חניכים, מחייבים רמת ארגון שאינה עומדת לרשות הקבוצה הקטנה. לעומת זאת, הטיול להרי רמת גן הוא טיול במידותיה של הקבוצה הקטנה והבודדת. הטיול דורש רק מעט ציוד אישי וקבוצתי, ותכנית פעילות פשוטה למדי. הטיול כולל הליכה בטווח של קילומטרים בודדים, משחקי שדה, שיתוף במזון שכל אחד הביא

מהבית, הבערת מדורה, צלייה של תפוחי אדמה, שירה ונגינה. התוכן של הטיול הוא ההווי הקבוצתי הנוצר מתוך הפעילות המשותפת.

זאת הייתה כוונתו המקורית של באדן פאול. מתוך הפעילות המשותפת בטיול כל אחד ואחת מהחניכים יירתמו לטובת הקבוצה. נקל לדמיין כיצד זה התנהל כאשר הקבוצה שהתה בחורשה בבני ברק: אחד החניכים קרא שנגמרו המים במימיות. שניים-שלושה מצטרפים אליו והם הולכים, כמתואר, לבית הקיצוני במושבה וממלאים מים לצורכי כולם. במקביל, כמה ילדים אוספים עצים, ואחרים מסדרים אבנים במעגל כדי לתחום את המדורה. בכל הזמן הזה אביגדור ניגן במפוחית, וכמה חניכים אחרים הכינו עם המדריך את הפתקים עם שמותיהם, ששימשו לאחד המשחקים.

בעקבות פעילות פשוטה וטבעית זאת לומד כל חניך שהקבוצה לא יכולה ללא חלקו שלו בעשייה. וזה העיקר. במובן זה, הטיול אל מעבר להרים של רמת גן אינו שונה מהטיול לדמשק שמעבר לחרמון. החניכים מוצאים סיפוק בטיול, לא רק בגלל המרחק והגובה הטופוגרפי אלא בעיקר משום שהוא מציע להם משמעות. בשעה שמונה וחצי בערב, לאחר 14 שעות של פעילות, חזרו חברי קבוצת בר כוכבא לבתיהם והכותב סיכם: "אחרי טיול מוצלח". מה היה מוצלח? שכל אחד מהחניכים היה מעורב בחיי הקבוצה, והרגיש שבלעדיו אי אפשר. זאת המשמעות האישית שהטיול הצופי יוצר.